

У якості реакції у відповідь у багатьох розвинутих країнах світу, де у великих кількостях проживає мирне мусульманське населення, виник рух *'Muslim protest against terrorism'* «протест мусульман проти тероризму», який має на меті не лише просвітницьку діяльність з приводу роз'яснення невірних витлумачених коранічних принципів, а й активне протистояння через засоби масової комунікації релігійному фанатизму у всіх його проявах.

Ці та інші факти свідчать про використання в англійських ЗМІ численних маніпуляційних стратегій, які відіграють активну роль не лише у процесі вербалізації тих чи інших концептів, зокрема – ТЕРОРИЗМУ, а й цілеспрямовано нав'язують немусульманському суспільству негативну оцінку тих мирних та цілком законслухняних його громадян, які сповідують іслам, що вже дістало назву *Islamophobia* «упереджене ставлення до осіб, що сповідують іслам, як результат антимусульманської пропаганди».

Бібліографічні посилання

1. Дацюк С. Коммуникативные стратегии [Электронный ресурс] / С. Дацюк. – Режим доступа : http://xyz.org.ua/discussion/communicative_strategy.html.
2. Иссерс О. С. Что говорят политики, чтобы нравиться своему народу / О. С. Иссерс // Вестник Омск. ун-та. – Вып. 1. – Омск, 1996. – С. 71–74.
3. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / Э. Ноэль-Нойман. – М. : Прогресс-Академия, 1996. – 352 с.
4. Пирогова Ю. К. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования (на материале рекламных и PR-сообщений) / Ю. К. Пирогова // Проблемы прикладной лингвистики. – М., 2001. – С. 209–227.
5. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – К. : «Ваклер», 2001. – 656 с.
6. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монограф. учеб. пособие / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. – 336 с.
7. Fernando С. Idioms and Idiomaticity / С. Fernando. – Oxford : University Press, 1996.

Надійшла до редколегії 21.04.10

УДК 811.124(07)

О. Л. Румик

Дніпродзержинський гуманітарний університет

ЩОДО ГУМАНІТАРНОГО АСПЕКТУ ПРИ ВИВЧЕННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Присвячено аналізу розвиваючого аспекту у вивченні латинської мови як засобу формування якісно нових здібностей студентів, які в майбутньому зможуть забезпечити високу ефективність професійної та громадської діяльності.

Ключові слова: гуманітаризація освіти, методи викладання, граматичні конструкції, спрощення мови, нормована мова.

Посвящено анализу развивающего аспекта в изучении латинского языка как средства формирования качественно новых способностей обучающихся, которые в будущем смогут обеспечить высокую эффективность профессиональной и общественной деятельности.

Ключевые слова: гуманитаризация образования, методы преподавания, грамматические конструкции, упрощение языка, нормированный язык.

The article deals with the analysis of the developmental aspect in learning Latin as a means of formation of the learners' qualitatively new skills that can provide a high efficiency of their professional and public activities.

Key words: humanitarisation of education, teaching techniques, grammar structures, simplification of language, standardized language.

Загальновідомо, що латинська мова була офіційною мовою Римської імперії, до складу якої входили території сьогоденної Італії, Франції, Швейцарії та інших сучасних держав, латинською велася документація, виголошувалися промови в сенаті, латинською говорили солдати римських легіонів і усі більш або менш освічені жителі держави. Після того, як Римська імперія припинила своє існування, латина стала міжнародним засобом спілкування в більшій частині Європи і офіційною мовою науки. Латинською мовою написані практично всі наукові праці середньовіччя, вчені різних країн спілкувалися майже тільки латиною, оскільки це була єдина іноземна мова, якою вони всі вільно володіли. Латинська викладалася в усіх учбових закладах і тому з самого дитинства людина сприймала її як щось природне і необхідне, адже без знання латини неможливо було ознайомитися з фундаментом європейської цивілізації.

Все сказане вище навряд чи хтось поставить під сумнів, але в наш час існують і інші міжнародні мови, а латинська майже забута. Чи так це насправді? Річ у тому, що латинська мова, хоча і витиснена новими мовами з багатьох сфер нашого життя, до цих пір є міжнародною, а її вивчення – досить **актуальна** закономірність. І сьогодні латинською мовою друкуються книги, пишуться дисертації, проводяться конференції, вона також викладається в школах, інститутах і університетах. Більш того, на цій мові виходять періодичні видання, художні твори сучасних авторів, новини, реклама в Інтернеті і т. п. Нарешті, латиною ведеться міжнародне листування. Опанувавши основи граматики, можна вільно спілкуватися з латиністами всього світу. Тому роль латинської мови в концептуалізації і категоризації світу важко переоцінити, так само як не можна і недооцінити важливість переорієнтації в «гуманітаризації освіти».

Важливим чинником забезпечення процесу гуманітаризації суспільства є тенденція до значного підвищення рівня освіти, гуманітаризація самої системи освіти, яка потребує створення комплексної системи виховання студентської молоді. На сьогоднішній день вища освіта має забезпечити суспільство освіченими, творчими та активними особистостями, здатними до самовдосконалення, взаємного порозуміння з носіями різних мов та культур на благо своєї країни. Для реалізації поставлених завдань важливе значення має латинська мова.

Теоретичною базою для подібного роду досліджень служать здебільшого роботи таких відомих філологів-класиків як Ю. А. Стасюк [3], Я. М. Боровський [1], А. Ю. Мусорін [2] та інші.

Мета даної статті – звернути увагу на розвиваючий аспект у вивченні латинської мови, що дозволяє сформувати якісно нові здібності студентів, які в майбутньому зможуть забезпечити високу ефективність професійної і суспільної діяльності. В порівнянні з традиційним методом викладання продуктивні методики є найбільш ефективними.

Мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) дослідити орієнтованість латини щодо її спрощення в процесі викладання мови; 2) дослідити доцільність вивчення латинської мови періоду золоті епохи (1 ст. до н. е. – 5 ст. н. е.). До кола наших завдань не входить аналіз різних поглядів з усіх названих проблем. Відзначимо лише необхідність зберігати і розвивати культурні, педагогічні й історичні цінності латинської мови – первинне **завдання** інтерлінгвістичного аспекту у вивченні цієї мови.

Великі можливості в реалізації розвиваючого аспекту при вивченні мови розкривають нові підходи, що сформувалися у наш час, наприклад, когнітивний – вивчення мови, що дозволяє представити мовну систему або її фрагмент у вигляді концептуальної моделі, що відображає структуру даної галузі знання, і ономазіологічний підхід, який розглядає мову як номінативний процес особливого типу.

Більшість підручників латинської мови в нашій країні створювалися людьми, що здобули освіту на факультетах і відділеннях класичної філології, і що мають відповідний досвід роботи. Викладання латинської мови на таких факультетах має ряд особливостей: високий загальноосвітній рівень абітурієнтів, велика кількість годин, що відводиться на вивчення мови, наявність великої кількості «супутніх» дисциплін: історії Древнього Риму, історії римської літератури і ін. Все це дозволяє вивчати мову здебільшого за допомогою читання і аналізу великої кількості текстів. Практично всі наявні в нашому розпорядженні підручники латинської мови складаються з опису граматики, текстів для читання і словника. Вправи, спрямовані на опрацювання і закріплення граматичних правил і лексичного матеріалу, в наявних підручниках майже повністю відсутні.

На думку А. Ю. Мусоріна, такий метод викладання латинської мови в немовних вишах є дуже неефективним. «Небольшое количество часов, отводимое на преподавание латинского языка, отсутствие у студентов навыка работы с языковыми структурами требуют более интенсивных методов преподавания языка; предполагают разработку цикла упражнений, способствующих успешному усвоению лексического и грамматического материала» [2].

Розроблена ним методика викладання латинської мови будується на базі методик викладання живих іноземних мов і передбачає переваги активних методів над пасивними. На початковому етапі освоєння мови, коли вивчається алфавіт і правила читання, активно практикується транскрибування студентами окремих латинських слів і уривків засобами української графіки, це сприяє швидкому засвоєнню правил читання літери *c*, сполучення *ti*, диграфів *ae* та *oe*. Завдяки вправам, спрямованим на транскрибування, усувається небезпека впливу з боку інших іноземних мов, що користуються латинською графікою. Окрім вищезазначених вправ, студентам може бути запропоновано вибрати з декількох транскрипцій поданого слова одну правильну.

Широко практикується переклад з рідної мови на латинську, що сприяє активному засвоєнню студентами латинських граматичних конструкцій; якщо при перекладі з латини на рідну студент часто може перекласти речення «за змістом», то при перекладі з рідної мови на латинську студент вимушений працювати з латинськими граматичними формами. Іншим засобом активізації засвоєння студентами граматичного матеріалу є пошук помилок. Студентам повідомляється, що в запропонованій їм текст закладена певна кількість помилок, які їм необхідно відшукати і виправити. Оскільки курс латинської мови в немовному виші носить загальноосвітній характер і не має на меті підготовку фахівця, що професійно працює з античними або середньовічними пам'ятниками писемності, А. Ю. Мусорін не вважає розумним обмежити знайомство студентів з латинською мовою, спираючись тільки на лексико-граматичні вправи та роботу з текстами. Вважаємо досить корисною роботу з пошуку латинських запозичень в рідній та іноземній мовах. Особливо корисна робота не з прямими запозиченнями, але з кальками. Традиційно в процесі вивчення латинської мови студенти знайомилися з деякою кількістю текстів давньоримського походження. Середньовічна ж латиномовна спадщина повністю або майже повністю ігнорувалася. Такий підхід є не зовсім правильним. Середньовічні латинські тексти набагато простіше античних за своїми лексико-граматичними характеристиками. Звернення до середньовічної спадщини дозволяє студентам значно ра-

ніше відмовитися від учбових текстів і перейти до вивчення автентичних творів, ніж при орієнтації лише на античних авторів. Робота ж з «неучбовими» текстами дає студентам додаткову мотивацію до вивчення мови, сприяє не тільки поглибленню знань з латинської мови, але також і з інших дисциплін: історії, історії літератури, історії права, філософії та ін. Таким чином, «гуманітаризація освіти» передбачає не лише формування загальної культури, але і розвиток особи, її аналітичних здібностей, культури мислення, уміння набувати нових знань. У цьому плані курс латинської мови дозволяє продемонструвати переваги аналітичного способу сприйняття учбового матеріалу, сформувати раціональні прийоми роботи з професійною термінологією, розвинути когнітивні здібності студентів, прищепити культуру розумової праці і уміння вирішувати різні інтелектуальні завдання, систематизувати і узагальнювати матеріал, сформувати навички системного сприйняття теми. Певно, латина, хоч і є обов'язковим предметом в багатьох вишах, проте вже не викликає особливого інтересу у більшій частині студентів, зважаючи на відсутність практичної необхідності її вивчення, відродження традиційної мови і культури. Ці заклики знаходять відгук лише у відносно невеликого числа ентузіастів. Навіть створення спеціальних факультетів, видання періодики, проведення конкурсів, активна словотворча і лексикографічна робота не може, на думку Ю. А. Стасюка, зупинити процес омертвіння латинської мови [3, с. 91].

У цілому поборники живої латинської мови поділяються на два табори. В одному ті, хто надає збереженню духу і характеру латини золотої епохи першочергове значення і стоїть, таким чином, на позиції древнього римлянина, дивлячись на речі його очима, і не знаходить можливим йти на поступки в справі спрощення мови. Інші стоять на позиції сучасного європейця і властивого йому світу, наприклад, вживання *lingua commenticia* «штучна мова» замість *lingua artificialis* – те і інше в основі мають чисто латинське походження, але друге було б зрозуміло переважній більшості народів європейського походження, перше ж слід спеціально вивчити. Філологів-класиків у першу чергу цікавить інтерлінгвістичний аспект, вони дивляться на майбутнє латинської мови більш практично і вимагають перш за все простоти і в граматиці, і в лексичному питанні: створити стиль нескладних синтаксичних елементів латинської мови, не вживати, окрім поетичних творів, складні вирази, щоб все було зрозуміло при першому читанні. Радять уникати кон'юнктиву і підрядних речень, використовувати якомога більше пряму мову або, в крайньому випадку, складносурядні речення (Огюст Орі, ботанік Анрі де Аббей та ін.). Якими мають бути норми «живої латини»? Виникає практична необхідність погодитися з тим, що основою може бути лише мова золотої епохи – першого сторіччя до н. е. Але яким чином поєднати цю вимогу з літературною практикою всіх подальших часів, мову яких більшість філологів вважали найбільш коштовною і багатообіцяючою в інтерлінгвістичному аспекті? Вирішення даної проблеми, на наш погляд, це досить важка і спірна методологічна складова у вивченні латинської мови.

У питаннях граматики розбіжностей в поглядах поборників руху «живої латини», що виник в академічних колах філологів-класиків, значно менше, оскільки всі погоджуються з тим, що морфологічну систему класичної латини слід повністю зберігати. Майже єдиним відхиленням від класичної мови, на думку автора базової доповіді по граматиці на першому міжнародному конгресі (Premier Congrès International pour le Latin vivant) Жана Бейє, стало припустимим дозволити утворення вищого та найвищого ступенів прикметників аналітичним шляхом за допомогою допоміжних слів *magis* і *maxime*, що в граматиці класичної мови допускається лише для деяких прикметників [5]. Говорилося також про видалення або обмеження винятків, проте деякі філологи-класики рішуче відмовлялися від таких нововведень (Едуард Борнеманн, на другому конгресі Deuxième Congrès International

pour le Latin vivant), стверджуючи, що вилучення винятків «порушує систему і загрожує основам мови» [4].

Більше дискутувалося питання про спрощення синтаксису. На третьому конгресі (Troisième Congrès International pour le Latin vivant) Р. Мараш запропонував зберігати лише основні правила *consecutio temporum*, не зважаючи на різні види підрядних речень. Але загального схвалення ця пропозиція не знайшла [6]. Ж. Бейє виступав проти всіляких змін у синтаксисі, оскільки в «латинській мові все є глибоко осмислене та мудро обгрунтоване» [6].

Вихід вбачається в укладанні граматики-мінімум, в якій були б надані найпростіші і найпрозоріші конструкції латинської мови, з успіхом вживані як в науковій літературі, так і у спілкуванні між людьми. Замість підрядних речень пропонувалося акцентувати увагу на складносурядних реченнях та на ясних і коротких інфінітивних конструкціях, що властиві саме латинській мові.

Таким чином, дискусії з питань граматики здебільшого зводилися до міркування про те, як скласти необхідний мінімум синтаксису і як його викладати в аудиторії.

Професор Кільського університету Еріх Бурк виступив з доповіддю на першому конгресі (Premier Congrès International pour le Latin vivant) щодо питань про латинську вимову [5].

Було прийнято рішення дотримуватися так званої відновленої вимови, тобто первинної вимови часів створення латинської літературної мови. Хоча Бурк та інші вимагають дотримання всіх тонкощів класичної мови в цій області, вони визнають, що можливі відхилення від цієї норми і національні відмінності не будуть великою перешкодою у вживанні мови в міжнародному спілкуванні. Про це свідчить багатовікова практика латинської мови в європейських народів. Багато хто вважав введення вимови, що реставрувалася, дуже важким і радили допустити щонайменше два варіанти: окрім класичного, ще так звана італійська вимова, тобто читання букви *c* перед *e* та *i* як [ч]. В цілому підкреслювалася необхідність єдиної вимови, але констатовано, що досягнення цієї мети в найближчому майбутньому нереальне, і збереження національних особливостей вимови неминуче.

Зберігаючи свої позиції, позиції практично єдиної літературної мови у європейських народів протягом майже півтори тисяч років, латинська мова успішно доводила свою здатність бути засобом інтернаціонального об'єднання різних народів, засобом спілкування, яке в змозі пристосуватися до найрізноматніших умов і потреб суспільства.

Таким чином, потрібно не обмежувати норми вузькими рамками, а намагатися приймати будь-які нововведення. Прикладом найкращого поєднання вимог про нормовану мову з необхідністю добиватися гостроти, гнучкості і новаторства став Еразм Роттердамський, в латинській творчості якого багато вказівок на те, як застосовувати латинську мову в обставинах, що змінюються, зберігаючи при цьому високий рівень мовної культури.

На закінчення підкреслимо: ставлення до латинської мови як системи категорій відображення зовнішнього світу і сприйняття слова як продукту людської діяльності і форми передачі інформації не лише розширює кругозір і підвищує ерудицію, але і виховує усвідомлене ставлення до змісту навчання, розвиває інтелект, здатність бачити суть речей, вибудовувати причинно-наслідкові зв'язки і загальну картину фрагмента світу, що осягається, тобто якості, необхідні для майбутнього фахівця-перекладача.

Бібліографічні посилання

1. **Боровский Я. М.** Латинский язык как международный язык науки. Проблемы международного вспомогательного языка / Я. М. Боровский. – М., 1991. – С. 70–76.
2. **Мусорин А. Ю.** Преподавание латинского языка в неязыковом вузе / А. Ю. Мусорин. // Материалы 1-й метод. конф. профессорско-препод. состава Института экономики и менеджмента. – Новосибирск, 1999. – С. 32–34.
3. **Стасюк Ю. А.** Латинский язык в современной католической церкви. Иностранные языки в научном и учебно-методическом аспектах / Ю. А. Стасюк. – Вып. 6. – Новосибирск, 2006. – С. 91.
4. **Deuxième Congrès International pour le Latin vivant.** Lion. Villerbanne du 8 au 18 septembre 1959. – Avignon : Edouard Aubanel, 1959.
5. **Premier Congrès International pour le Latin vivant.** Avignon, 3–6 septembre 1956. – Avignon : Edouard Aubanel, 1956.
6. **Troisième Congrès International pour le Latin vivant.** Strasbourg, du 2 au 4 septembre 1963. – Avignon : Edouard Aubanel, 1963.

Надійшла до редколегії 24.04.10

УДК 811.162.1.

M. Rutkowska

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ROLA GRAMATYKI W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Проаналізовано роль граматики у вивченні польської мови як іноземної. Розкрито поняття «граматика» у глоттодідактиці й представлено способи вивчення граматики іноземцями. Запропоновано граматичні вправи.

Ключові слова: глоттодідактика, граMATИКА, комунікація, методи навчання, повторення.

Проанализирована роль грамматики в изучении польского языка как иностранного. Раскрыто понятие «грамматика» в глоттодидактике и представлены способы изучения грамматики иностранцами. Предложены грамматические упражнения.

Ключевые слова: глоттодидактика, грамматика, коммуникация, методы обучения, повторение.

The role of grammar in teaching Polish as a foreign language is analyzed. The term «grammar» in glottodidactics and the ways of learning grammar by foreigners are presented. Grammar exercises are proposed.

Key words: glottodidactics, grammar, communication, teaching methods, repetition.

Rola gramatyki w nauczaniu języków obcych zmieniała się w zależności jak pojawiały się nowe metody. Była podstawą w metodzie *gramatyczno – tłumaczeniowej* (zadaniem uczącego się było opanowanie umiejętności czytania tekstów obcojęzycznych) i *kognitywnej* (dążono do wykształcenia u uczącego się pełnej kompetencji językowej przy opanowaniu jak największej liczby reguł gramatycznych, dzięki którym można zbudować nieskończoną liczbę zdań w języku obcym). W metodach *naturalnej* i *bezpośredniej*, gramatyka nie była aż tak ważna, ponieważ zakładano, że odpowiednie zanurzenie w języku i tak sprawi, że uczący się będą w stanie produkować poprawne gramatycznie zdania.

Podjęście komunikacyjne, najpopularniejsza obecnie metodyka nauczania języków obcych, odsuwała na początku gramatykę na dalszy plan, mając na uwadze wykształcenie